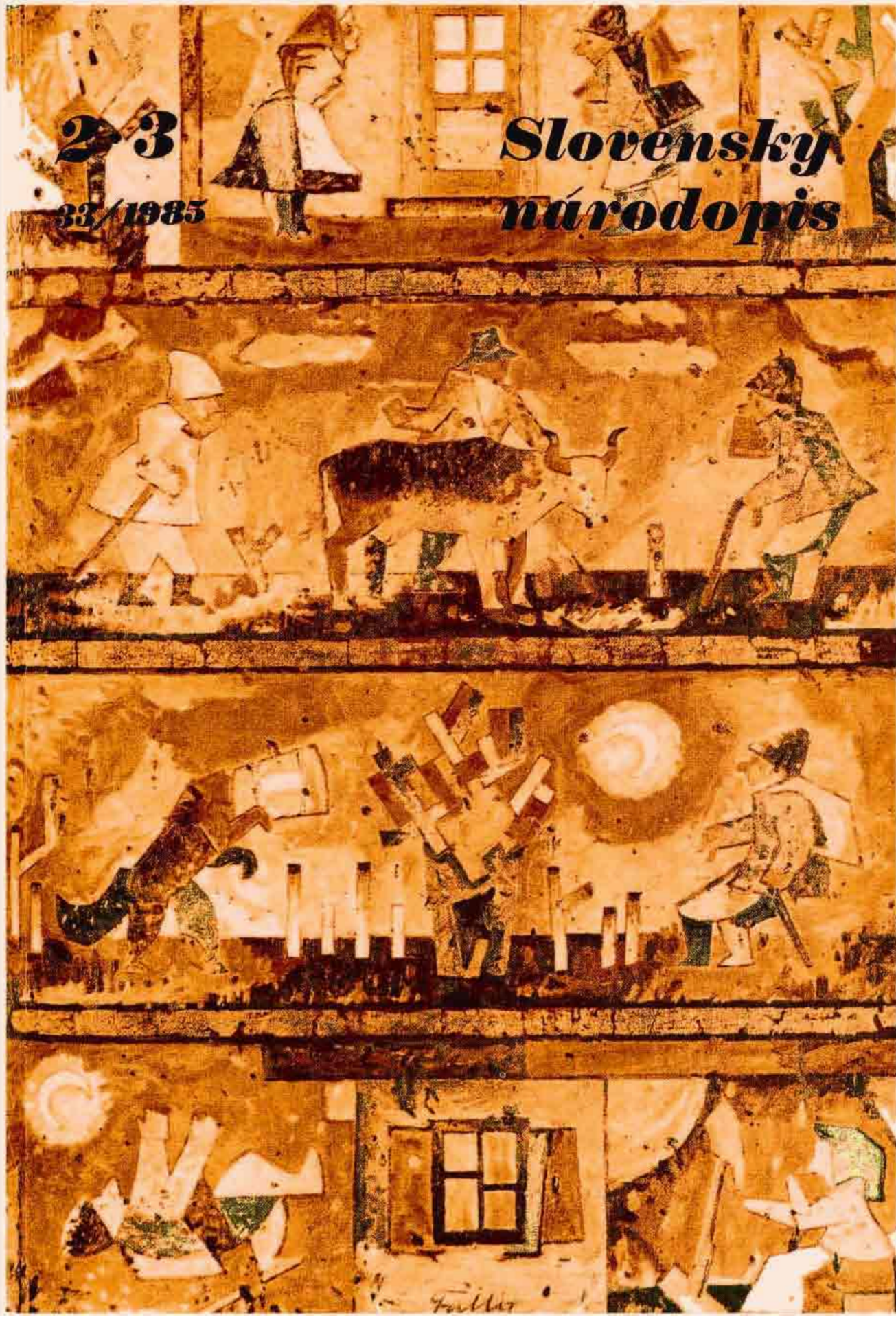

23

33/1985

*Slovenský
národopis*

Na obálke: strana 1: Ludovít Fulla, Rysavá jalovica. Olej 1947—1954.

strana 4: Ludovít Fulla, Slovenská nevesta. Olej 1949.

Foto E. Mišurová. Slovenská národná galéria

Ilustrácie E. Fullu na stranách 303, 336, 349, 452, 482, 494, 509, 589, 592, 598, 630 a 648 reprodukovala E. Mišurová.

HLAVNÁ REDAKTORKA

Božena Filová

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Zora Vanovičová

REDAKČNÁ RADA

Ján Botík, Soňa Burlasová, Václav Frolec, Viera Gašparíková, Emília Horváthová, Soňa Kovačevičová, Igor Krištek, Milan Leščák, Ján Michálek, Ján Mjartan, Štefan Mruškovič, Viera Nosáľová, Antonín Robek, Viera Urbancová

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)

European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

VČLEŇOVANIE POKROKOVÝCH TRADÍCIÍ
LUDOVEJ KULTÚRY DO SYTÉMU SOCIA-
LISTICKEJ KULTÚRY A SPÔSOBU ŽIVOTA
PRACUJÚCICH

ŠTÚDIE

- Úvod (Milan Leščák) 304
- Milan Leščák: Včleňovanie ľudových tradícií ako fenomén utvárania súčasného spôsobu života (Poznámky k prvej etape riešenia úlohy ŠPZV) 306
- Peter Slavkovský: Socialistická kolektivizácia poľnohospodárstva a jej odraz v spôsobe života slovenskej dediny 323
- Adam Pranda: Tradičné a súčasné aspekty hodnotenia vzťahu človeka k práci na slovenskej dedine 337
- Ema Drábiková: Záhumienkové hospodárenie a jeho miesto v rodinnom a lokálnom spoločenstve 350
- Juraj Podoba: Pretrvávanie tradičných prvkov v súčasnom spôsobe bývania v obci Veľké Zalužice 365
- Olga Danglová: Tradičné prvky v súčasnej kultúre bývania 386
- Viera Valentová: Súčasná hodnotové orientácie vidieckeho obyvateľstva vo vzťahu k tvorbe interiéru 414
- Viera Nosáľová: Tradície a premeny ľudového odevu v súčasnosti 427
- Hana Hlôšková: Veno a výbava na Slovenskom vidieku (Premeny a súčasný stav) 453
- Daniel Luther: Tradičné obyčaje vo výročných sviatkoch súčasnej slovenskej dediny 465
- Ester Plicková: Ľudová kultúra ako inšpiratívny zdroj slovenského výtvarného umenia 483
- Jarmila Paličková-Pátková: Pôsobenie tradícií v súčasnej výrobnej a záujmovej činnosti na Slovensku 495
- Svetozár Švehlák: Kultúrna a umelecká aktivita v lokálnych spoločenstvách na Slovensku (Vývin, spoločenské poslanie a budúcnosť dedinských folklórnych skupín) 510
- Lubomír Falfan: Sociálne determinanty vstupu a pôsobenia vo folklórnom súbore 529
- Zuzana Štefániková: Scénická úprava ľudového odevu v amatérskych folklórnych súboroch 538
- Kolektív pracovníkov: Z výskumu súčasnej ľudovej umeleckej výroby v Západoslovenskom kraji 552
- Mária Ušaková: Podiel etnografa na realizácii pamiatkovej starostlivosti o ľudovú architektúru na Slovensku 572

MATERIÁLY

- Konštantín Palkovič: Zo Zochovej frázeológie 590
- Matilda Hayeková: Keltská provenienca slovenských názvov daktorých rozprávkových postáv 593
- Slavko Churý: Strava v Liptove v 17. a 18. storočí 595

DISKUSIA

- Rasťa Stoličná: Niektoré výsledky etnokartografického štúdia ľudovej stravy na Slovensku 599

ROZHLADY

- In memoriam prof. dr. Pawoł Nedo (Viera Gašparíková) 604
- Odišiel Jaroslav Orel (František Kalesný) 607

K jubileu dr. Lubice Droppovej (Ján Michálek)	609
Konfrontácia Úloha národopisnej vedy pri formovaní súčasnej socialistickej kultúry (Ema Drábiková)	611
IX. riadne valné zhromaždenie Slovenskej národopisnej spoločnosti pri SAV (Zuzana Beňušková)	616
Konferencia Význam folklórnych festivalov v súčasnej socialistickej kultúre (Milan Leščák)	618
Konferencia o etnických procesoch v československom pohraničí po roku 1945 (Ján Botík)	621
Konferencia Metódy etnografickej práce a Valné zhromaždenie Národopisnej spoločnosti československej pri ČSAV (Zuzana Beňušková)	623
Osmý kongres Medzinárodnej spoločnosti pre bádanie ľudovej prózy (Viera Gašparíková)	625
Medzinárodná konferencia Interetnické vzťahy v severovýchodnom Maďarsku (Marta Sigmundová — Margita Méryová)	628
Československo-poľská konferencia Sociologické problémy prestavby miest (Peret Salner)	629

СОДЕРЖАНИЕ

ВКЛЮЧЕНИЕ ПРОГРЕССИВНЫХ ТРАДИЦИЙ НАРОДНОЙ КУЛЬТУРЫ В СИСТЕМУ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И В БЫТ ТРУДЯЩИХСЯ

СТАТЬИ

Введение (Милан Лешчак)	304
Милан Лешчак: Включение народных традиций как феномен создания современного быта	306
Петер Славковский: Социалистическая коллективизация сельского хозяйства и ее отражение в образе жизни словацкой деревни	323
Адам Пранда: Традиционные и современные аспекты оценки отношения человека к труду в словацкой деревне	337
Ема Драбикова: Приусадебное хозяйство и его место в семейном и локальном сообществе (По поводу вымирания одной из форм мелкого хозяйства в сельском хозяйстве)	350
Юрай Подооба: Сохранение традиционных элементов в современных жилищных условиях в деревне Велке Залужице	365

RECENZIE A REFERÁTY

Socializace vesnice a proměny lidové kultury (Adam Pranda)	631
Leninov družstevný plán v politice KSČ (Peter Slavkovský)	632
Naukovi zápisky No 8—9 (Mikuláš Mušínska)	634
Vlastivedný spravodaj Tekovského múzea v Leviciach (Marta Sigmundová)	635
A. Špiesz: Remeslá, cechy a manufaktúry na Slovensku (Jarmila Paličková-Pátková)	636
A. Habovštiak: Oravci o svojej minulosti (Ján Michálek)	639
M. Katriak: Devičany v socialistickej výstavbe (Marta Sigmundová)	640
I. Dorovský: Konstantín Jireček (Václav Frolec)	642
Poslyšte písničku hezkou (Lubica Droppová)	644
J. Trojan: Moravská lidová píseň (Věra Šepláková)	645
J. Magnuszewski: Tropami folkloru i literatury (Oldřich Sirovátka)	646
H. Kaufmann: Maurové a Evropa (Peter Salner)	647

Ольга Данглова: Традиционные элементы в современной культуре быта	386
Вера Валентова: Современные ценностные ориентации деревенского населения по отношению и созданию интерьера	414
Вера Носалева: Традиции и изменения народной одежды в современности	427
Гана Хлошкова: Приданое в словацкой деревне (Изменения и современное положение)	453
Даниел Лутер: Традиционные обычаи на календарных праздниках в современной деревне	465
Эстер Плицкова: Народная культура как источник вдохновения словацкого изобразительного искусства	483
Ярмила Паличкова-Паткова: Влияние традиций на современную производственную и любительскую деятельность	495
Светозар Швеглак: Культурная и художественная активность в локальных сообществах (Развитие, общественная миссия и будущее деревенских фольклорных ансамблей)	510
Любомир Фалтян: Социальные факторы вступления и участия молодых людей в фольклорном ансамбле	529

Зузана Штефаникова: Сценическое оформление народной одежды в любительских фольклорных ансамблях	538
Вероника Коморовска с коллективом: Из исследования современного народного художественного производства в западной Словакии	552
Мария Ушакова: Участие этнографа в реализации охраны памятников народной архитектуры в Словакии	572

МАТЕРИАЛЫ

Константин Палкович: Из фразеологии Цтибога Зоха	590
Матилда Гаекова: Кельтское происхождение словацких названий некоторых сказочных персонажей	593
Славко Хуры: Пища в Липтове в 17 и 18 веках	595

ДИСКУССИЯ

Растя Столична: Некоторые результаты этнокартографического изучения народной пищи в Словакии	599
--	-----

ОБЗОРЫ

Посвящено проф. д-р Павлу Недо (Вера Гашпарикова)	604
Посвящено Ярославу Орелу (Франтишек Калесны)	607

INHALT

DIE EINGLIEDERUNG DER PROGRESSIVEN TRADITIONEN DER VOLKSKULTUR INS SYSTEM DER SOZIALISTISCHEN KULTUR UND LEBENSWEISE DER WERKTÄTIGEN

STUDIEN

Einleitung (Milan Leščák)	304
Milan Leščák: Die Eingliederung der volkstümlichen Traditionen als Phänomen des Gestaltens der zeitgenössischen Lebensweise	306
Peter Slavkovský: Die sozialistische Kollektivierung der Landwirtschaft und ihre Reflex in der Lebensweise des slowakischen Dorfes	323
Adam Pranda: Die traditionellen und derzeitigen Aspekte in der Bewertung der Beziehung des Men-	

К юбилею д-р Любицы Дропковой (Ян Михалек)	609
Конференция „Задача этнографической науки при формировании современной социалистической культуры“ (Эма Драбикова)	611
IX. очередное общее собрание Словацкого этнографического общества при САН (Зузана Бенюшкова)	616
Конференция „Значение фольклорных фестивалей в современной социалистической культуре“ (Милан Лешчак)	618
Конференция об этнических процессах в чехословацкой пограничной области после 1945 г. (Ян Ботик)	621
Конференция „Методы этнографической работы“ и общее собрание Этнографического чехословацкого общества при ЧСАН (Зузана Бенюшкова)	623
VIII конгресс Международного общества по изучению народной прозы (Вера Гашпарикова)	625
Международная конференция „Интерэтнические отношения в северо-восточной области Венгрии“ (Марта Сигмундова — Маргита Мериова)	628
Чехословацко-польская конференция „Социологические проблемы перестройки городов“ (Петер Сальнер)	629

РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ

schen zur Arbeit im slowakischen Dorf	337
Ěma Drábiková: Die Hoffeldwirtschaft und ihr Platz in der Familien- und Lokalgemeinschaft (Randbemerkung zum Verschwinden einer Form der landwirtschaftlichen Kleinproduktion)	350
Juraj Podoba: Das Fortdauern traditioneller Elemente in der heutigen Wohnkultur in Velké Zalužice	365
OĚga Danglová: Traditionelle Elemente in der gegenwärtigen Wohnkultur	386
Viera Valentová: Die derzeitigen Wertorientationen der Landbevölkerung in Bezug zur Gestaltung des Interieurs	414
Viera NosáĚová: Die Traditionen und Veränderungen der volkstümlichen Kleidung in der Gegenwart	427

Hana Hlôšková: Mitgift und Aussteuer bei der slowakischen Landbevölkerung	453
Daniel Luther: Traditionelle Bräuche an Jahresfeiertagen im heutigen slowakischen Dorf	465
Ester Plicková: Die Volkskultur als Inspirationsquelle der slowakischen darstellenden Kunst	483
Jarmila Paličková-Pátková: Das Wirken der Tradition in der heutigen Produktion und Liebhabertätigung	495
Svetozár Švehlák: Die kulturelle und künstlerische Aktivität in lokalen Gemeinschaften (Entwicklung, gesellschaftliche Sendung und Zukunft der Dorffolkloregruppen)	510
Lubomír Faltan: Die sozialen Determinanten des Eintritts und der Betätigung in einem Folkloreensemble	529
Zuzana Štefániková: Die szenische Umgestaltung der Volkskleidung in Liebhaberfolkloreensembles	538
Kollektiv: Aus der Erforschung der gegenwärtigen Volkskunstproduktion in Westslowakei	552
Mária Ušaková: Der Anteil des Ethnographen an der Denkmalpflege der Volksbaukunst in der Slowakei	572

MATERIALIEN

Konštantín Palkovič: Aus der Phraseologie von Ctiboh Zoch . . .	590
Matilda Hayeková: Keltische Provenienz slowakischen Namen einigen Märchengestalten	593
Slavko Churý: Die Nahrung in 17.—18. Jahrhundert in Liptov-Gebiet . .	595

DISKUSION

Rasta Stoličná: Einige Ergebnisse vom ethnokartographischen Studium der Volksnahrung in der Slowakei	599
--	-----

CONTENTS

INCORPORATION OF THE PROGRESSIVE TRADITIONS OF FOLK CULTURE IN TO THE SYSTEM OF SOCIALIST CULTURE AND THE WAY OF LIFE OF THE WORKING PEOPLE

ARTICLES

Introduction (Milan Leščák)	304
Milan Leščák: Incorporation of folk traditions as a phenomenon representing the creation of the recent way of life (Notes to the first stage of	

RUNDSCHAU

Prof. Dr. Paweł Nedo ist gestorben (Viera Gašparíková)	603
Jaroslav Orel ist gestorben (František Kalesný)	607
Das Jubiläum von Lubica Droppová (Ján Michálek)	609
Die Konferenz „Aufgabe der Volkskunde bei der Formierung der zeitgenössischen sozialistischen Kultur“ (Ema Drábiková)	611
IX. Generalversammlung der Slowakischen ethnographischen Gesellschaft bei der Slowakischen Akademie der Wissenschaften (Zuzana Beňušková)	616
Die Konferenz „Bedeutung der Folklorefestivals in der zeitgenössischen sozialistischen Kultur“ (Milan Leščák)	618
Die Konferenz über ethnische Prozesse im tschechoslowakischen Grenzgebiet nach dem Jahre 1945 (Ján Botík)	621
Die Konferenz „Methoden der ethnographischen Arbeit und die Generalversammlung der Tschechoslowakischen ethnographischen Gesellschaft bei der Tschechoslowakischen Akademie der Wissenschaften“ (Zuzana Beňušková)	623
Achter Kongress der Internationalen Gesellschaft für Volksprosaforchung (Viera Gašparíková)	625
Internationale Konferenz „Interethnische Beziehungen im nordöstlichen Ungarn“ (Marta Sigmundová — Margita Méryová)	628
Tschechoslowakisch-polnische Konferenz „Soziologische Probleme des Städteumbaus“ (Peter Salner) . . .	629

BÜCHERBESPRECHUNGEN UND REFERATE

olving the tasks of the State plan of elementary research)	306
Peter Slavkovský: The socialist collectivization of agriculture and its reflection in the way of life of the Slovak village	323
Adam Pranda: The traditional and recent aspects of evaluating the man's relation towards work in the Slovak village	337
Ema Drábiková: Private plot farming and its position in the family and local community	350

Juraj Podoba: Preservation of the traditional elements in the contemporary way of life in the village Vefké Zalužice	365	some figures from fairy-tales	593
Oľga Danglová: The traditional elements in the contemporary culture of dwelling	386	Slavko Churý: Food in Liptov region in the 17th and 18th century	595
Viera Valentová: The present value orientations of the rural population in relation to the creation of interior	414	DISCUSSION	
Viera Nosáľová: Traditions and the changes of folk costume in the present time	427	Rasfa Stoličná: Some results concerning the ethno-cartographic study of folk food in Slovakia	599
Hana Hľošková: Dowry and trousseau in the Slovak village (The changes and recent state)	453	COMMENTARY	
Daniel Luther: The traditional customs in annual holidays of the present-day Slovak village	465	In memoriam of prof. dr. Pawol Nedo (Viera Gašparíková)	604
Ester Plicková: The folk culture as a source of inspiration for the Slovak creative art	483	In memoriam of Jaroslav Orel (František Kalesný)	607
Jarmila Paličková-Pátková: The impact of traditions in the present productive and hobby activity in Slovakia	495	To the Jubilee of dr. Ľubica Droppová (Ján Michálek)	609
Svetozár Švehlák: The cultural and artistic activity in the local communities (The development, social mission and the future of the village folklore groups)	510	The Conference of the Task of ethnographic science in the process of forming the present socialist culture (Ema Drábiková)	611
Lubomír Falfan: The social determinants of entering and acting in a folklore group	529	The IXth general meeting of the Slovak Ethnographic Society at the Slovak Academy of Sciences (Zuzana Beňušková)	616
Zuzana Štefániková: The scenic adjustment of folk dress in amateur folklore groups	538	The Conference of the Significance of folklore festivals in the present socialist culture (Milan Leščák)	618
Team: From the investigation of the present-day folk art production in Western Slovakia	552	The Conference on ethnical processes in the Czechoslovak bordeland after the year 1945 (Ján Botík)	621
Mária Ušaková: The share of ethnographer in performing the care of historical monuments concerning the folk architecture in Slovakia	572	The Conference of the Methods of ethnographic work and the general meeting of the Ethnographic Czechoslovak Society at the Czechoslovak Academy of Sciences (Zuzana Beňušková)	623
VARIOUS MATERIAL		The 8th Congress of the International Society for the study of folk prose (Viera Gašparíková)	625
Konštantín Palkovič: From the phraseology of Zoch	590	The International Conference on the Inter-ethnic relations in the North-east Hungary (Marta Sigmundová — Margita Méryová)	628
Matilda Hayeková: The Celtic provenance of Slovak names of the		The Czechoslovak-Polish Conference of the Sociological problems connected with the reconstruction of cities (Peter Salner)	629
		BOOKREVIEWS AND REPORTS	

ZÁHUMIENKOVÉ HOSPODÁRENIE A JEHO MIESTO V RODINNOM A LOKÁLNOM SPOLOČENSTVE

(Na okraj zániku jednej z foriem poľnohospodárskej malovýroby
v etape rozvinutého socializmu)

EMA DRÁBIKOVÁ

Národopisný ústav SAV, Bratislava

Socialistická kolektivizácia, najradikálnejší zvrät vo vývine nášho poľnohospodárstva, vytvorila na dedine novú, s minulosťou neporovnateľnú sociálnu situáciu. Jej ideologické, ekonomické a výrobo-organizačné princípy zasiahli roľníctvo ako najpočetnejšiu, ale súčasne i najkonzervatívnejšiu pracujúcu vrstvu národa, späť pevnými putami s malovýrobnými tradíciami. V týchto podmienkach, zdedených z minulosti, spočívali príčiny zložitého postupu, ale zároveň i širokého, celospoločenského dosahu kolektivizácie. Stala sa rozhodujúcim medzníkom pri nástupe nových foriem života dediny, prísľubom jej budúcich progresívnych premien na veľkovýrobné strediská s vysokým životným štandardom.

Zospoločenšenie výrobných prostriedkov v poľnohospodárstve neprebehlo u nás ako jednorazový, nadekretovaný zásah. Svoju úlohu tu zohrali známe, historicky vzniknuté faktory, živé vlastnícke vzťahy a výrobné zvyklosti roľníka, hlboko zakódované v jeho systéme života i mentalite. Socialistická kolektivizácia bola dlhodobým, zväčša dramatickým procesom konfliktov medzi svetom starých, hlboko zakorenených tradícií a nástupom nových, progresívnych

spoločensko-výrobných vzťahov ako formy realizácie politického programu socializmu, ktoré si roľník osvojoval iba cestou postupného praktického overovania. Napriek dovŕšenej socializácii dediny dožívajú v nej ešte aj po tridsiatich piatich rokoch prežitky z dedičstva vzdialenej minulosti. Sú charakteristickým znakom prechodného intervalu na rozhraní dvoch etáp spoločenského vývoja kapitalizmu a socializmu. Vyskytujú sa na rozličných úrovniach, latentnej až manifestnej, a v rozličných formách, hlboko zakotvené v spoločenskom vedomí až po objektivizované v dožívajúcich inštitúciách. Ich spoločným menovateľom je dialektické napätie a konflikty medzi svetom starých, preverených tradícií a novou realitou. V tomto napätí sú obsiahnuté príčiny i zárodoky postupného odumierania retardačných prvkov tradícií v živote súčasného dedinského spoločenstva.

Spomedzi prežitkov minulosti, ktoré ešte niekde dožívajú na platforme socialistických výrobných vzťahov, osobitné miesto zaujíma záhumienkové hospodárenie. Jeho zvláštnosťou je, že ako individuálna malovýrobná enkláva v systéme kolektívnej veľkovýroby dočasne požíva benevolenciu riadiacich orgánov,

hoci nezodpovedá platným princípom riadenia spoločenských procesov, a že sa v ňom kumuluje spleť starých výrobnospoločenských tradícií. Obidve hľadiská sú dostatočným dôvodom na to, aby sa záhumienkovému hospodáreniu venovala v národopise primeraná pozornosť. Ak sa táto požiadavka rozchádza s koncepcnými zámermi dnešnej vedy, vysvetlenie treba hľadať v relatívne marginálnom význame problematiky s obmedzenou časovou — a dnes už i priestorovou — platnosťou. Otázky záhumienkového hospodárenia sa vynárajú v prácach o súčasnom stave spôsobu života a kultúry vidieka väčšinou iba na dokreslenie jeho nových záujmových a ekonomických orientácií. Ako samostatná téma sa doteraz v slovenskom národopise nesledovali, zato sa však stali predmetom pozornosti slovenskej sociológie. Viac podnetných príkladov pre ich dokumentovanie poskytuje integrovaný spoločenskovedný výskum súčasnej východomoravskej dediny, v ktorom sa spravidla interpretujú na pozadí ďalších, spoločensky závažnejších problémov.¹

Je pravda, že záhumienkové hospodárenie nepodáva takú šírku výpovede, akú poskytovali tradičné postupy, prostredie a vzťahy v podmienkach malovýroby. Zato však v súčasnej národopisnej vede je vhodným priestorom na dokumentáciu prechodných spôsobov od ručnej k mechanizovanej výrobe, zmien pracovnej organizácie v rámci rodiny ako najužšej hospodárskej jednotky, a napokon i stanovísk bývalého drobného výrobcu k novej sociálnej skutočnosti.

Skôr, než na tieto otázky budeme hľadať odpoveď v prostredí družstevnej dediny, je nevyhnutné ujasniť si právnu podstatu záhumienkového hospodárenia ako produkčnej formy na rozhraní medzi individuálnou maloroľníckou a kolektívnou socialistickou veľkovýrobou. Roľnícko-družstevné právo kvalifikuje záhumienkové hospodárenie ako menšiu

výmeru poľnohospodárskej pôdy spolu so živým a mŕtvym inventárom, ktorý môže člen družstva a jeho rodina používať na doplnenie svojich osobných potrieb.² Prideluje sa na základe roľnícko-družstevného pomeru a z hľadiska pracovných vzťahov, nie však na základe vlastníckeho práva k členským pozemkom. O pridelení do osobného užívania rozhoduje členská schôdza a vymedzujú ho vzorové stanovy upravené pre miestne podmienky jednotných roľníckych družstiev. Zákonodarca teda ponecháva značný priestor pre iniciatívu miestnych riadiacich orgánov, predovšetkým však možnosť rešpektovať domáce výrobné tradície.

Je potrebné pripomenúť, že podobné výhody poskytujú svojim pracovníkom aj štátne majetky, a to z okrajových pozemkov obhospodarovaného pôdneho fondu.

Príčiny, ktoré viedli k prideľovaniu malých pozemkov do osobného užívania, boli politické, psychologické a ekonomické. Vychádzalo sa pritom z mentality roľníka a z tradícií roľníckeho hospodárenia. Sociálne a politické ciele sa mohli dosiahnuť iba rešpektovaním návykov bývalého súkromného roľníka na malovýrobné hospodárstvo, od ktorého sa nemohol odpútať naraz. Záhumienky mu mali pomôcť postupne si osvojiť družstevnú myšlienku a presvedčiť ho o jej prednostiach. Tam, kde sa tradičné väzby na pôvodné vlastné hospodárenie brali do úvahy, podarilo sa ľahšie prekonať prekážky, ktoré sa spočiatku stavali do cesty kolektivizácii. Ekonomický cieľ záhumienkov spočíval v snahe umožniť družstevníkovi doplniť si poľnohospodárske produkty pre vlastnú potrebu a odbremeniť tak požiadavky širokej verejnosti na zásobovanie.

Za tridsaťpäť rokov vývinu jednotných roľníckych družstiev prešlo aj záhumienkové hospodárenie zmenami vyplývajúcimi z ich organickej jednoty, ktorá zároveň obsahovala vnútorný dia-

lektický rozpor: čím viac sa upevňovali družstvá, tým viac klesal záujem o záhumienkové hospodárenie. Obidve tieto protichodné tendencie boli súčasťou vývinového procesu, ktorý prebiehal približne v troch etapách. Prvú predstavovalo obdobie zakladania, organizačného a ekonomického rozbehu družstiev k veľkovýrobným formám práce. Táto etapa, trvajúca do konca päťdesiatych rokov, sa vyznačovala rozdielnymi hospodárskymi výsledkami prosperujúcich a zaostávajúcich JRD, i stabilizačnými zásahmi štátu v záujme ich upevnenia a ďalšieho rozvoja. Nástup druhej etapy začiatkom šesťdesiatych rokov charakterizuje veľkovýrobný rozmach JRD vyvolaný zlepšenou organizáciou výroby, vzrastom technického vybavenia a obratom vo vzťahu bývalého roľníka ku kolektívnym formám práce a spoločnému družstevnému majetku. Prejavilo sa to vo zvýšenej prosperite družstiev, príjmoch družstevníkov, a tým aj v poklese ich záujmu o záhumienkové hospodárenie. Tretia etapa zmien v záhumienkovom hospodárení prebieha od začiatku sedemdesiatych rokov v súvisi s programom modernizácie poľnohospodárskej výroby cestou koncentrácie, špecializácie a kooperácie. V týchto podmienkach, najmä od prechodu družstiev na pevné peňažné odmeňovanie, vznikli predpoklady pre prechod na bezzáhumienkové hospodárenie.³

Z rozdielnej, doteraz ešte zachovanej vývinovej úrovne záhumienkového hospodárenia a jeho prispôsobenia sa miestnym zvyklostiam rezultuje jeho súčasná diferenciácia. Rozdielna miera výhod alebo obmedzení ho odlišuje nielen v regionálnom, ale často aj v lokálnom meradle. Povedľa týchto diferencií, vyvolaných objektívnymi faktormi, zohrávajú pre rozsah a náplň záhumienkového hospodárenia ešte stále dôležitú úlohu subjektívne stanoviská jeho realizátorov.

Ako sa táto situácia premietla do života súčasnej dediny sme sledovali me-

tódou terénneho národopisného výskumu vo vybraných lokalitách Dolná Poruba (okres Trenčín), Prochoň (okres Žiar nad Hronom), Veľké Zalužice (okres Michalovce), Myslava (miestna časť Košíc), Láb (okres Bratislava-vidiek) a Rača (štvrť Bratislavy). Iba dve z nich — Dolná Poruba a Myslava — po krátkodobej existencii družstva prešli do štátnych majetkov, avšak aj tie mali možnosť individuálne obhospodarovať dočasne pridelené pozemky.

Diferenčným znakom skúmaných lokalít bolo ich odlišné výrobné zameranie pred nástupom socialistickej kolektívizácie. V Dolnej Porube a Prochoti bolo rozvinuté pasienkové hospodárenie s chovom dobytky. Prochoň sa okrem toho v dávnejšej minulosti špecializovala na ovčiarstvo, včelárstvo a ovocinárstvo. Zalužice mali štruktúru typického nížinného hospodárenia s hlavným ťažiskom v obilnárstve. Roľníci do päťdesiatych rokov hospodárili na pôde z rozparcelovaného stárayovského veľkostatku. Gazdovstvá obhospodarovali pomerne rozsiahle pozemky (5—25 ha) prvotriednej bonity na rovinatom teréne. Myslava, v minulosti primestská obec Košíc, rozrastajúceho sa mesta so zvýšenými požiadavkami na komunikačné prostriedky, sa orientovala najmä na povozníctvo, čo sa prejavilo v rozsiahlom chove koní. Výhodným produkčným odvetvím bol aj chov oviec. Krátko pred kolektívizáciou bolo v obci 95 párov koní a na mnohých gazdovstvách chovali až do 60 kusov oviec. Prínos gazdovstiev s malou rozlohou pôdy bol v podstate iba doplnkom príjmov z furmaniek. Láb a Rača boli súčasťou širších regiónov špecializovaných na pestovanie zeleniny a viniča, trhových plodín s vysokým efektom. Ich speňažovanie na blízkych i vzdialenejších trhoch zabezpečovalo obyvateľstvu pomerne dobré príjmy.

Rozmanitosť výroby ovplyvnila viaceré rozdiely vo vývine a náplni záhumienkového hospodárenia. V prvom rade

sa prejavili v lokalizácii a v druhu prideľovaných pozemkov.

V podhorských terénoch s väčšou členitosťou poľnohospodárskej pôdy bolo prirodzeným postupom uvoľňovať na záhumienky okrajové časti a vrasty do lesného pásma, nevhodné na mechanické obrábanie. V Dolnej Porube sa v roku 1974 vyčlenili na svahoch a v polohách neprístupných strojom 10—20 árové, zväčša jednotlivito ležiace parcely. Okrem nich štátne majetky doteraz umožňujú obyvateľom vyžívať výbežky lúčnych plôch. Táto výhoda sa v obci oceňuje viac ako produkcia na záhumienku. Umožňuje vychovať kravu, kozu a niekoľko oviec, čo v domácnostiach kovoľníkov a v mieste s dobytčárskymi tradíciami predstavuje veľmi účelný prínos.

V Prochoti sa po určitých peripetiách družstevného hospodárenia vykonala rozsiahla rekultivácia pôdy spojená s hospodársko-technickou úpravou pozemkov. Pomocou týchto zásahov sa riešilo aj umiestnenie záhumienkov v chotári. V členitom teréne bol záujem najmä o pozemky priliehajúce čo najbližšie k usadlosti. Ak v týchto miestach záhumienok nedosahoval stanovenú výmeru, doplnky sa prideliť pod pásom lesov.

V Myslave počas krátkeho trvania jednotného roľníckeho družstva obhospodarovali jeho členovia polhektárové záhumienky na vyčlenenom spoločnom hone ornej pôdy. No táto možnosť dorobíť si vlastné plodiny nemala v obci očakávaný ohlas. Nepochybne väčší zisk a výhody plynuli z práce v blízkych priemyselných závodoch. Preto pre nedostatok pracovných síl bola obec v roku 1962 zapojená do štátnych majetkov. Po tomto začlenení sa obec vzdala záhumienkov bez väčších problémov.

V Zalužiciach tradícia prosperujúceho hospodárenia zachovala v mentalite roľníkov hlboké stopy. Presadzovanie družstevnej myšlienky si vyžadovalo

značnú výchovno-osvetovú aktivitu. V tejto situácii boli záhumienky jedným z účinných prostriedkov na postupné odpútavanie sa od súkromno-vlastníckych zväzkov. Preto ich sprvu družstvo prideľovalo na najlepších pozemkoch na spoločnom hone. Keďže sa tým odčerpávala pôda vhodná pre výrobný program družstva a na plánovitú mechanizáciu, zriaďovali sa každý rok na inom hone. Tým bol zároveň variabilný aj rozsah záhumienkov. Postupne sa preniesli do obvodu intravilánu na pozemky, ktoré pôvodne predstavovali záhumnia. V tejto súvislosti sa zaužíval pre ne miestny názov *záhumencie*.

Láb sa vďaka tradičnej zeleninárskej výrobe pred kolektivizáciou vyznačoval veľkými výnosmi poľného hospodárenia, ale zároveň aj značnou sociálnou diferenciáciou. Jej dôsledkom bol neobyčajne búrlivý proces socializácie poľnohospodárstva a pomerne dlhotrvajúce stratové hospodárenie družstva. Hneď po jeho založení prideliť členom na humnách za záhradami pozemky na individuálne obrábanie. Pozemky boli vyčlenené z komplexu družstevných polí a preto sa vymkli z rozsiahlych meliorácií. Tie spočívali jednak v odvodňovaní inundovaných pozemkov pomocou kanálov a drenáží, a jednak v premiesení nepravidelne rozložených ostrovov piesočnatej a humusovitej pôdy pomocou viacnásobného mechanického preorávania. Zachovali si teda pôvodné vlastnosti. Od prídumových záhrad ich naďalej oddeľoval vodný tok zberajúci vodu z pôdy do úzkeho jarku a pôda si podržala svoje nepravidelné rozloženie, čo sa v minulosti využívalo na pestovanie zodpovedajúcich druhov zeleniny. V podstate sa tak na záhumienkových parcelách udržali podmienky na pretrvávanie pôvodného výrobného zamerania. Pokračovalo sa v dorábaní miešaných zeleninárskych kultúr, zatiaľ čo na družstevných plochách sa začali realizovať celkom nové výrobné programy.

Záhumienny prevyšovali povolenú rozlohu a v niektorých prípadoch dosahovali až 0,5 ha. Tento stav sa riešil povinnou finančnou úhradou nad desaťárový základ, na čo polovicu priplácalo družstvo. Keď sa v roku 1979 prišlo k zlučovaniu viacerých obcí do spoločného a vnútorne špecializovaného JRD, bývalé humná sa pričlenili ku komplexu družstevných rolí a členom sa prideliť nové desaťárové plochy nepravidelne rozmiestnené v okrajových zónach. Túto výmeru hodnotili družstevníci ako nepriaznivý zásah, keďže sa tým prerušila dlhodobá tradícia pestovania vybraných druhov zeleniny v špeciálnych podmienkach chotárnych polôh.

Na rozdiel od tejto situácie Rača si zachovala nepretržitú kontinuitu vinohradníctva datujúceho sa tu od stredoveku až po jeho veľkorysý rozvoj v podmienkach socialistickej veľkovýroby. Príčina spočíva najmä v ekonomickej prioritě viniča v porovnaní s inými plodinami. Prísľub záhumienka bol v Rači dôležitým prostriedkom presvedčania vinohradníkov k vstupu do JRD. Spočiatku sa pre individuálne obhospodarovanie vyčlenili krajné rady viniča na pôvodnej vinici prídelcu. Vinicu obrábal ako družstevný podiel a pred obeľkou si pre seba obral svoju povolenú časť. Rozsah bol limitovaný desiatimi ármi. Keď sa v rokoch 1968—1969 začala veľkoryso koncipovaná modernizácia malokarpatských viníc, pristúpilo sa k novému vydeľovaniu záhumienkov. Na spoločnom hone sa vyčlenili jednotlivé desaťárové podiely, kde družstvo vytvorilo podmienky na pestovanie viniča na drôtenkách a na mechanické obrábanie. Na ich obhospodarovanie vydalo osobitný štatút. O moderné záhumienky sa hlásili sprvu mladší členovia, zatiaľ čo starší zotrvali pri obrábaní pôvodných kolových viníc až do ich úplnej likvidácie v roku 1979.

*

Technicko-organizačná stránka záhumienkového hospodárenia sa vyznačuje zvláštnosťami, ktoré vyplývajú z faktu, že sa v ňom kumulujú postupy tradičnej a prvky modernej strojovej výroby. Hoci ho združstevnenie poľnohospodárstva u nás zasiahlo v štádiu čiastočnej mechanizácie, viaceré stroje uplatňované na bývalých väčších gazdovstvách s rozsiahlejšími pozemkami stratili v novovzniknutých podmienkach svoj zmysel. Patrili k nim napr. sejačky, kosačky, malé typy mechanických mláčačiek. Namiesto nich vrátila sa výroba na záhumienkoch k starým ručným spôsobom, zodpovedajúcim malým pozemkovým plochám. Oproti tomu sa však začali využívať aj také nové postupy, aké umožňuje a často aj sprostredkuje svojim členom družstevná veľkovýroba. Vytvorila sa tak pozmenená technológia, charakteristická pre poslednú etapu maloroľníckeho hospodárenia pred jeho úplným splynutím so socialisticou veľkovýrobou.

Záhumienkové hospodárenie už od jeho začiatkov pozostáva z pestovania plodín a chovu zvierat.⁴ Obsah produkcie vychádza z lokálnych výrobných tradícií, pričom sa od nich odchyľuje úmerne s dosiahnutým stavom družstevného hospodárenia. Na nižších stupňoch bola spätosť s pôvodnými zvyklosťami užšia. Úlohou doplnkovej individuálnej výroby bolo dostatočne zabezpečiť rodinu družstevníka potrebnými produktami. V štádiu hospodárskej stabilizácie družstiev malo obhospodarovanie záhumienkov säturovať nedostatkové potraviny, zatiaľ čo základné suroviny si mohli družstevníci zadovážovať prostredníctvom obchodnej siete alebo vo forme naturálií aj z vlastného družstva. Keď JRD dosiahli vysokú produkčnú úroveň, začali sa v záhumienkovom hospodárení prejavovať racionalizačné tendencie. Spočívali v pestovaní monokultúr, väčšinou krmovín na dochovanie

ošípaných a drobného zvieratstva. Táto výroba kládla nižšie nároky na prácu pri vysokom hospodárskom efekte, čo sa stávalo narastajúcou požiadavkou v rodinách s mladými členmi, zamestnanými v iných výrobných sférach. Nastúpil uvedomelý odklon od pestovania tradičných plodín s výnimkou špeciálnych a ekonomicky výhodných kultúr, akými je vinič, niektoré druhy ovocia alebo zeleniny. V súhrne teda štruktúra a obsah záhumienkového hospodárenia boli vždy závislé od hospodárskej úrovne družstva a v spotrebiteľskej minisfére družstevných domácností pôsobili ako citlivý článok rovnováhy medzi kolektívnou a individuálnou produkciou.

Pri pestovaní plodín najviac nových prvkov preniklo do prípravy pôdy, kým pestovanie a zber sa pridržiavajú často až dodnes starších, ba až archaických spôsobov.

Príprava záhumienkovej pôdy sa zabezpečuje už od začiatku prevažne družstevnými prostriedkami. Najprv to boli dlho konské poľahy, neskôr traktory so závesným náradím. Tieto práce vykonávalo družstvo svojim členom za úhradu režijného nákladu. Tí si však za osobitnú odmenu získavali traktoristu na tajné zoranie pozemku. Pomoc družstva s mechanickými prostriedkami sa osvedčila najmä tam, kde záhumienky boli sústredené na jednom hone. Zvlášť ne požiadavky na prípravu pôdy majú špecifické podmienky pestovania viniča. Oproti iným plodinám vykonáva sa jednorazovo a dlhodobo. Túto prácu poskytl JRD v Rači svojim členom pri modernizácii viníc. Po vyčlenení záhumienkových viníc na spoločnom hone vyoralo pomocou strojov starú výsadbu, zrigovalo zem, vybudovalo betónové stĺpy s drôtenkami a vysadilo nové odrody štepov, zavádzaných na družstevných viniciach. Tak došlo súčasne k podstatnej zmene v odrodovej skladbe viniča aj na záhumienkoch.⁵ Iba na rozptýlených kolových viniciach dožívali

ešte donedávna staré sorty. Vplyv veľkovýroby na sortiment záhumienkových plodín je však oveľa rozsiahlejší a neobmedzuje sa iba na vinič. Družstvá odpredávajú svojim členom semená z vlastných nákupných prameňov, zabráňujú tak degenerácii plodín a prispievajú k likvidácii nízko efektívnych zastaralých odrôd.

Napriek rozsiahlej pomoci socialistického sektora je však miestami príprava pôdy ešte vždy odkázaná na staré techniky a náradie. V Dolnej Porube sa vo vyšších polohách na vzdialenejších lokalitách a na menších pozemkoch doteraz orie železným pluhom, smykuje trňovým smykom a tráva vyžína kosákom.

Skvalitňovanie pôdy a pestovanie plodín sa vykonáva už individuálne starými osevnými postupmi, pestovateľskými praktikami a pri použití ručného náradia. Ale aj tu došlo k čiastočnej inovácii tradičnej praxe, vyvolanej novou polohou a rozlohou pozemkov, avšak i príkladom veľkovýroby.

Staré skúsenosti s používaním umeleho hnojiva sa preniesli aj na záhumienky. Osobitnú a zásadnú úlohu tu však zohrala skutočnosť, že chov dobytky sa obmedzil iba na jednu kravu, čím sa zúžil objem maštalného hnoja. Trus ďalších domácich zvierat sa spotrebúva prevažne na prihnojovanie prídumových záhrad.

Rezíduom starých osevných systémov na záhumienkoch je striedanie obilnín a okopanín. Obilie — jačmeň a žito, určené na chov hydiny a ošípaných, sa strieda s okopaninami spravidla každý rok na polovici pozemku. Spomedzi okopanín sa pestujú tradičné druhy osvedčené v lokálnych podmienkach: v podhorských lokalitách zemiaky a kapusta (Poruba, Prochoň), na nížinách kukurica, krmná repa (Zalužice). Do obilia sa neсеје ďatelina, lebo ako trojročná plodina by v poslednom roku bránila novému využitiu pozemku. Striedanie obilnín a

okopanín sa zaužívalo aj v Lábe, kde v minulosti spočívalo ťažisko výroby v zeleninárstve. Skúsenosti s pestovaním zeleniny však viedli k zaužívaní takého poradia plodín, aby sa zabezpečilo nepretržité využívanie pozemku a jeho viacnásobný výnos.

Pestovanie plodín sa realizuje väčšinou starými praktikami a nariadeniami. Siatie obilia sa doteraz vykonáva ručne, pretože sejačky sú svojimi rozmermi nevhodné pre malé pozemky. Výnimku tvoria záhumienkové plochy na jednom hone, kde sa uplatňujú družstevné sejačky. Okopaniny sa vysádzajú, kopcujú, plejú a zem sa kyprí rýľom a motykou. Avšak i tu sa v niektorých prípadoch zlepšilo pôvodné nariadenie. Napr. v Prochoti si kovoŕníci, pracujúci v hlinikárni, zadovážujú z fabriky nové listy motýk z kvalitnejšej ocele než boli na pôvodných. Novú súčiastku si každý pripevní na tulajku sám bez zásahu odborníka. Takto vylepšené nariadenie považujú za výkonnejšie a trvácnejšie. V Rači vinohradníci zamenili pôvodné dvojzubé *krample* a vidly, používané v minulosti na kopanie vinice, a nahradili ich trojzubými zahnutými motykami, ktoré tu zaviedlo družstvo na ručné kyprenie zeme medzi viničnými pňami. Práca s nimi je ľahšia než s viaczubými vidlami a v nových viniciach s odstránenými koreňmi sú vyhovujúcejšie. V Lábe sa rozšírili malé ručné plečky z nákupných zdrojov družstva, ktoré sa uplatňujú nielen na záhumienkoch, ale aj v prídomových úžitkových a okrasných záhradách.

Osobitné podmienky v obhospodarovaní okrajovej pôdy sa vytvorili v lokalitách s prevažujúcim pasienkovým a lúčnym hospodárením. V Porube podporujú štátne majetky využívanie neprístupných častí chotára miestnym obyvateľstvom a radi vykúpujú od neho prebytočné seno. V Prochoti ponechalo JRD svojim členom švíky pozemkov na ručné vykášanie alebo pasenie. Rovna-

ko i tu je vítaný predaj zvyšného sena družstvu.⁶

Keďže sa väčšina úkonov spojených s pestovaním plodín vykonáva tradičnými prostriedkami, vznikol už od spoločného ustajnenia dobytku problém transportu. Potreba riešiť ho bola naliehavejšia na nerovných a kopcovitých terénoch, kde nebolo možné očakávať takú pomoc zo zdrojov socialistického sektora, ako na rovinách. Preto sa tu skôr začala riešiť táto elementárna otázka vyhotovovaním malých mechanizovaných dopravných prostriedkov. S obdivuhodnou rýchlosťou sa rozšírili malé traktory, zostrojené amatérsky zo súčiastok vyradených strojov. K traktoru pripínajú dvojkoľosové vozíky i rebriňáky na zväzanie sena, obilia a ostatných plodín. Pripínajú k nim aj dvoje ojí z plužných koliesok, na ktorých vozia z lesa dlhé pne. Na vhodné mechanizmy pripájajú i pluh alebo brány na kultiváciu pozemkov. Bývalý roľník a kovoŕník, odkázaný v minulosti na svoju sebestačnosť, uplatnil tak vynachádzavosť a technickú zručnosť.

Dôležitou zložkou záhumienkového hospodárenia už od jeho začiatkov bol chov domácich zvierat. Najväčší význam dosahoval v prvých rokoch kolektívizácie, kedy chov kravy bol zábezpeku výživy a odchov teľafa znamenal mimoriadny finančný príjem. Záhumienkové kravy chovali už od začiatku iba kvôli mlieku a zásobám hnoja. Venovala sa im veľká pozornosť pri obstarávaní krmív. V pasienkárskych oblastiach (Prochoť, Poruba) ich vyhánali od skoršej jari až do neskorej jesene na okrajové pozemky socialistického sektora. Pasenie sa organizovalo svojpomocne susedmi, ktorí sa striedali vo funkcii pastiera. Väčšinou však pripadla starostlivosť o kravu starým členom rodiny. V podhorských terénoch, najmä v lokalitách s tradičným ovčiarstvom, sa udržiavajú pri záhumienkoch ešte 2—3 ovce. Sprvu ich chovali na vlnu, dnes

najmä na mäso do domácich údenín. Vysoký význam si všeobecne udržuje chov ošípaných. Využívajú sa na to všetky dostupné prostriedky — od vlastnej produkcie na záhumienkoch až po výkup kuchynských odpadkov z mestských závodov. V domácnostiach družstevníkov sa stalo zvykom chovať jedného brava pre vlastnú potrebu a ďalšieho na predaj. Vo výkrme ošípaných dosahujú záhumienkári pozoruhodné výsledky a nezriedka vykrmia v priebehu roka behúne až do váhy 300 kg. V rámci drobnochovateľstva je bežný chov hydiny, králikov a v lokalitách s ovocinársko-včelárskou tradíciou (Prochoť) aj chov včiel. Ich opatrovanie sa ničím nelíši od niekdajšej maloroľníckej praxe.

*

Záhumienkové hospodárenie už od svojho začiatku vytváralo platformu pre realizáciu individuálnych ekonomických zámerov, uskutočňovaných v najužšej výrobnjej jednotke — rodine, ale aj pre premenu orientácie samostatného roľníka v uvedomelého stúpenca socialistickej poľnohospodárskej veľkovýroby. I keď sa na prvý pohľad zdajú byť obidve tieto funkcie protirečivé a nezlučiteľné, práve v ich dialektickej jednote dozrievalo presvedčenie o správnosti nastúpenej cesty nového spoločenského poriadku. Záhumienkové hospodárenie, ako historický medzičlánok stojaci na rozhraní anachronického a progresívneho výrobnno-spoločenského systému, vytváralo pôdu pre konfrontáciu rozporných stanovísk. Ich vyzrievanie prebiehalo postupne a v súvislosti s upevňovaním sa kolektívnej výroby a s dosahovaním jej pozitívnych výsledkov. V premenách sociálnej situácie menilo sa aj poslanie záhumienkového hospodárenia z prameňa relatívnej existenčnej istoty na činnosť zo záľuby, z faktora hospodárskej súdržnosti rodiny na príčinu medzigeneračného názorového od-

stupu, sprevádzajúceho vznik nového socioprofesionálneho profilu dediny.

V prvej etape, charakterizovanej presadzovaním sa kolektívnych foriem hospodárenia, boli záhumienky všeobecne rozšírenou a v členskej družstevnej základni požadovanou inštitúciou. Táto situácia poznačila život vo všetkých skúmaných lokalitách s väčšou alebo menšou intenzitou a trvácnosťou. Keďže v ďalšom vývine zanikli podmienky pre jej existenciu, dnešný výskum už nemá možnosť zachytiť ju v pôvodnom stave a rekonštruuje jej vplyv na život družstevnej dediny iba zo zachovaných spomienok súčasníkov.

Hospodárenie na záhumienkoch v počiatočnom štádiu stmeľovalo záujmy rodiny vo všetkých generačných vrstvách. Hlavná váha práce a zodpovednosti o jej výsledky spočívala na strednej generácii — rodičoch. Keď dorastené deti začali hľadať existenčnú istotu v nepoľnohospodárskych zamestnaniach mimo vlastnej dediny, ich účasť na záhumienkovom hospodárení celkom neprestávala. Zapájali sa najmä do prác spojených s kultiváciou pozemku, ručným okopávaním plodín, zberom a transportom úrody, ako i zabezpečovaním krmiva pre záhumienkové zvieratá. Pri zamestnaniach spojených s denným návratom domov vykonávali tieto práce vo večerných hodinách a v nedeľu. Znamenali nielen značné fyzické zaťaženie mladých ľudí, ale aj obmedzovanie ich nových záujmov, prebúdzaných v prostredí ich hlavného zamestnania. Rodičovská autorita, pomocou ktorej boli spočiatku pripútaní k spoločným hospodárskym cieľom, postupne dostávala vážne trhliny. Ak rodičia osameli alebo ostali iba so školopovinnými deťmi, zvyšovalo sa ich pracovné zaťaženie.

Príklon k záhumienkovému hospodáreniu vážne ohrozoval výsledky družstva, v tom čase i tak ešte značne kolísavé. Spôsobil nedostatočnú mieru iniciatívy v družstevnom hospodá-

rení, v pracovných výkonoch a spomaľoval vytváranie vzťahu roľníka k svojmu družstvu. Úlohu tu zohrával aj nedávny majetkovo-spoločenský status občanov. V Lábe sa doteraz spomína stanovisko majetnej gazdinej k plneniu družstevných povinností: *Já sem dala majetek — vy včil na ňom robte!*

Stredobodom pozornosti bol ešte stále individuálny hospodársky ošoh, ktorý neraz aj nedovolenými prostriedkami poškodzoval celospoločenské záujmy. Vážnym útokom na príjmy družstva boli požiadavky záhumienkárov na výšku naturálnej časti pracovnej jednotky. Bola pre nich oveľa výnosnejšia ako jej finančná zložka. Na druhej strane však odčerpávala neúmerne množstvá krmovín z fondov JRD.

Osobitnou formou uspokojovania potrieb záhumienkárov na úkor družstevného majetku v počiatočných fázach kolektívizácie bolo používanie koní ich pôvodnými vlastníkmi. Stanovy JRD síce vylučovali chov ťažných zvierat na záhumienkoch, avšak v danej situácii to bolo zbytočné opatrenie. Pre nedostatok spoločných ustajňovacích priestorov kone opatrovali a prevažne s nimi aj pracovali ich pôvodní vlastníci. Silné citové putá bývalých samostatných roľníkov k vlastným koňom zapríčiňovali aj ich dlhé a nehospodárne udržiavanie napriek prisunu výkonných traktorov. Vážnym argumentom pre tento stav boli opäť poľahové práce na záhumienkoch.

Hospodársky vysoko efektívnym úspechom doplnkovej výroby sa čoskoro stal chov záhumienkových zvierat. Hoci stanov JRD striktno určovali ich druh a počet, bolo v počiatočnej etape záhumienkového hospodárenia prekračovanie ustanovení viac bežným ako výnimočným javom. Kým v pasienkárskych oblastiach sa voči týmto prečinom prejavovala vyššia miera tolerancie, väčšiemu postihu boli vystavené na nížinách s nedostatkom lúk a pastvín. Treťou plochou protichodných záujmov zá-

humienkárov a vedenia družstiev sa stali požiadavky na prídel družstevného sena pre chov záhumienkových kráv. Neraz si ho družstvá museli hľadať zo zdrojov mimo vlastného chotára, skadiaľ si aj záhumienkári organizovaním brigád zadovážovali potrebné množstvá krmiva.

Príslušníci generácie, ktorá vtedy prekonávala s družstvami ich počiatočné ťažkosti, zachovali si z tohto obdobia presvedčenie o potrebe záhumienkov pre ich ekonomický prínos. Výstižne to vyjadruje výrok dôchodkyne z Lábu: *Včil mám dobrý dúchod, ale sem už tak naučená neco si vypjestovat a vychovat. Šak z toho majú užitek hlavne tí mladí.*

Druhá etapa existencie záhumienkového hospodárenia prebehla na pozadí mohutného vzrastu ekonomickej prosperity jednotných roľníckych družstiev. V súvislosti s tým menila sa aj úloha záhumienkov. Kým dovtedy sa chápali ako prostriedok doplnkovej obživy a užívatelia im pripisovali jednoznačne pozitívny význam, v novej situácii vznikli povedľa súhlasných aj kritické stanoviská. Začali sa hodnotiť a oceňovať pre možnosť dorobiť čerstvé a nedostatkové produkty, ale zároveň pribúdali aj odmietavé názory pre vysoké nároky na čas a práce spojené s ich užívaním. Pokladali sa síce za prameň materiálnych prostriedkov na zvýšenie životnej úrovne a spoločenskej prestíže, ale zároveň i za zariadenie obmedzujúce človeka v jeho vlastných záujmoch a záľubách.

Takéto stanoviská sa nevytvárali naraz ani jednoznačne. Vyzrievali v konfrontácii individuálneho úsilia s dosahovaným stavom družstevného napredovania. Nevyhnutnosť prispôbiť sa jeho zámerom a potrebám celku sa prejavovala v rozličných, v podstate však menej významných modifikáciách obhospodarovania záhumienkovej pôdy. Niekde sa zotrvalo ešte pri samostatných, inde už čiastočne pospolných po-

stupoch na spoločných záhumienkoch. V druhej forme sa vytvárali predpoklady pre zánik posledných zvyškov individuálneho hospodárenia.

V tejto etape zastihol náš výskum všetky sledované lokality s výnimkou Myslav, ktorá sa vo svojej profesionálnej štruktúre zmenila na prevažne robotnícku obec a už pred tridsiatimi rokmi sa zriekla nárokov na záhumienky.

Vznik nových stanovísk a ich kryštalizácia sa odohrali predovšetkým v intímnej sfére rodiny. Tu sa stretávali názorové rozdiely vyplývajúce nielen z generačných, ale aj nových zamestnaneckých zoskupení. Aj keď sa v detailoch odlišujú, predsa naznačujú hlavné tendencie ďalšieho vývoja. Ustáľuje sa obraz modelovej situácie, v ktorej sa uplatňujú všetci príslušníci rodinného spoločenstva.

Najstarší členovia rodiny, ktorých zastihla kolektivizácia vo veku zníženej adaptability, si dodnes zachovali presvedčenie o potrebe vlastného hospodárskeho zázemia. I keď už na záhumienkoch v podstate nepracujú, uspokojujú sa vedomím kontinuity roľníckych výrobných zvyklostí v ich vlastnej životnej minisfere. Starí rodičia boli v minulosti rozhodujúcim elementom pri zakladaní družstiev, účastníkmi ich počiatočných problémov i stabilizačného procesu. Zachovali si vedomie o účelnosti doplnkového hospodárenia vo výnimočných situáciách. Dôležitým momentom v ich vzťahu k záhumienkom je aj redukcia ľudského faktora v družstevnej práci vďaka jej vysokej mechanizácii. Šesťdesiatpäťročná dôchodkyňa v Rači k tomuto problému poznamenáva: *Mali tu zaviesť aj stroj na obíraní hrozna, ale my sme ho nechceli. A čo si potom počnú starí ľudia s časom. My už bez tej roboty ani žiť nechceme!* Obmedzovanie manuálnej činnosti v družstve postihuje najcitlivejšie práve túto vekovú vrstvu. Celo-

životný návyk na roľnícku prácu zrazu stráca možnosť svojho ďalšieho uplatnenia. V záhumienkoch preto vidia prostriedok seberealizácie a prospešnosti pre rodinný celok. Navonok sa toto vnútorné úsilie prejavuje vo vysokej účasti starých rodičov na obrábaní pridelených pozemkov a presadzovaní starých výrobných návykov, ktoré často vedú v rodine ku konfliktovým situáciám. Kým starí ešte stále považujú túto činnosť za nevyhnutnú životnú potrebu, generácia dnešných rodičov zaujíma k problému rozporné stanovisko. Vyplyva zo skutočnosti, že jej predstavitelia sú dnes už plne zamestnaní v poľnohospodárstve, ale aj v iných pracovných odboroch. Kým ešte obidvaja manželia nachádzajú uplatnenie na vlastnom družstve — muž spravidla ako špecializovaný mechanizátor v rastlinnej, žena zasa v živočíšnej výrobe — prestáva i tento stav byť pravidlom. Pre zaneprázdnenosť na mimodružstevných pracoviskách sa zúčastňujú záhumienkových prác iba vo voľných chvíľach, a robia tak najmä v záujme svojich detí. Dorobené produkty predstavujú príspevok k zlepšeniu úrovne ich stravovania, finančné prostriedky zasa využívajú na investície do trvácnejších hodnôt — domu, auta, chalupy. Tento zámer je rozhodujúcim faktorom pre udržiavanie záhumienka a nepriamo vplyva aj na spôsob rodinného spolunažívania. Dnes je všeobecne rozšíreným javom, že dospelé deti žijúce v meste sa pravidelne na víkendy vracajú do rodičovského domu. Zúčastňujú sa tu na práci i na jej výsledkoch. Synovia a dcéry družstevníkov sa v mestskom prostredí ešte nie vždy plne aklimatizovali. V panelových bytoch sa cítia stiesnení, odcudzení, a preto sa radi vracajú so svojimi deťmi na dedinu, ktorá im poskytuje možnosť aktívneho odpočinku pri práci na pôde. Starí rodičia im tu s hrdosťou predkladajú výrobky zo zakáľaciek, vykrmenej hydiny, čerstvé ovo-

cie a zeleninu, na rodinné oslavy poskytujú nimi dorobené nápoje. Návštevy zásobujú potravinami aj na celý ďalší týždeň. Kolóny áut tzv. *špajziarov*, smerujúcich z vidieka do miest, sú typickým nedeľným zjavom na diaľniciach. Domov starých rodičov stáva sa aj miestom nezabudnuteľných zážitkov ich vnúčat. V prírodnom prostredí prežívajú chvíle hier a zároveň spoznávajú z autopsie roľnícku prácu. Trvalým magnetom pre týchto návštevníkov sú však plné komory vidieckych domácností.

Za negatívnu stránku záhumienkového hospodárenia považujú dnes už mnohí jeho časovú náročnosť. Pociťujú ju zaneprázdnení rodičia, ale najmä ich deti žijúce s nimi v spoločnej domácnosti. Otázka udržiavania alebo opustenia záhumienkov je častým predmetom sporu medzi generáciami. Situáciu príliehavo charakterizuje päťdesiatročný družstevný šofér v Zalužiciach: *Mac še z nami vadzili za pracu na zahumenku. Ja a žena dumame, naco isc z roboty do roboty — z lepšej do horšej. Naco nam treba šedzec na dvoch stolkoch, kedz i tak dosc zarabjame. Dajme zahumenok do spoločného a žijme jak ľudze!* Ešte vyhrotenejší je tento názor u mládeže dorastajúcej na dedine. Väčšina sa vo svojom vzdelaní orientuje na nepoľnohospodárske profesie a už úplne pretrháva puto so starým roľníckym svetonázorom. V práci na záhumienkoch

jednoznačne vidí záťaž, ktorá brzdi realizáciu jej vlastných predstáv o spôsobe života. Jej stanovisko je predobrazom vývoja v blízkej budúcnosti, smerujúceho k úplnému zániku anachronickej záhumienkovej činnosti.

Završením vývinu maloroľníckej doplnkovej výroby v družstevných podmienkach je etapa bezzáhumienkového hospodárenia. Začala sa vytvorením veľkovýrobných družstevných jednotiek začiatkom sedemdesiatych rokov. Podstatou jej zásad je poskytovať členom JRD možnosť odkúpiť si z produkcie družstva poľnohospodárske výrobky za výhodnú cenu na chov hospodárskych zvierat, prípadne pre osobnú spotrebu.⁷ Cieľom je odbremeniť družstevníka od zbytočnej pracovnej záťaže, sústrediť ho plne na družstevné úlohy a vytvoriť mu podmienky pre jeho účasť na verejnom dianí. V skúmaných obciach sme zatiaľ tento stav nezaznamenali. Najviac sa mu približujú družstevníci v Zalužiciach, kde súčasné záhumienkové plochy nepatrnej výmery umožňujú skôr záujmovú, než výrobnú činnosť. Vývinový trend v tejto poslednej etape smeruje k zániku posledných foriem maloroľníckej výroby. Roľnícke výrobné tradície ústia do sféry záujmovej činnosti, ktorá sa v rámci tvorby nového životného prostredia presúva zo záhumienkov do prímestských záhrad a záhradkárskeho kolónií.

POZNÁMKY

1 Záhumienkové hospodárstvo a jeho postavenie v súčasnej družstevnej dedine sa sleduje v sociologickej monografii: KATRIAK, M.: *Devičany v socialistickej výstavbe*. Bratislava 1981, s. 122—123. V národopisnej spisbe sa záhumienkovému hospodáreniu venuje osobitná kapitola v monografii FROLEC, V. a kol.: *Horní Věstonice. Společenské a kulturní proměny jihomoravské vesnice*. Brno 1984.

V diele pozri kapitolu FROLEC, V.: *Maloroľnícké a záhumienkové hospodárenie*, s. 95 a n. Ďalšie výsledky národopisného výskumu sa publikujú v čiastkových zborníkových štúdiách: JAKUBÍČKOVÁ, Z.: *Možnosti využití samočinného počítače při výzkumu přeměn zemědělského hospodárení (na příkladě záhumienkového vinařství)*. Zborník *Současná vesnice*. Seštavil a redakčně upravil V. Frolec. Brno

- 1977, s. 68 a n.; TÁ ISTÁ: Tradiční formy zemědělského hospodaření na Kloboucku. Zborník Socializace vesnice a proměny lidové kultury, 1. Sestavil a redakčně upravil V. Frolec. Uh. Hradiště 1981, s. 57 a n.; KRIVDOVÁ, J. — TARCA-LOVÁ, L.: Tradiční formy zemědělské práce v příměstské části Uherského Hradiště. Zborník Socializace vesnice a proměny lidové kultury, 2. Uh. Hradiště 1983, s. 159 a n.; VÁLKA, M.: Proměny a zánik tradičního rolnictví v obci Rymice. Zborník Revoluční proměny jihomoravského venkova. Red. V. Frolec. Brno 1981.
- 2 ŠTEFANOVIČ, M. a kol.: Roľnícke družstevné právo. Bratislava 1979, s. 163 a n.
 - 3 Družstevné hospodárenie sa od svojho nástupu až do roku 1975 riadilo právnymi normami obsiahnutými vo vzorových stanovách z r. 1953, doplnenými a zmenenými v rokoch 1957 a 1959. Nové vzorové stanovy boli vydané v roku 1961 a doplnené v roku 1964. V roku 1975 vyšli doteraz platné vzorové stanovy s úpravou postupu pri vypracovaní a schvaľovaní vlastných stanov družstva.
 - 4 Podľa vzorových stanov z roku 1975 maximálna výmera záhumienka pre člena družstva môže dosahovať 0,25 ha a pre rodinu s viacerými členmi družstva 0,50 ha poľnohospodárskej pôdy. V horských a podhorských oblastiach najväčšia výmera pre rodinu môže byť až 1 ha, z čoho ornej pôdy 0,50 ha. Ak sa na záhumienku pestujú špeciálne plodiny ako vinič, zelenina, jahody, liečivé rastliny, kvetiny a pod., nesmie jeho výmera presahovať 0,10 ha, a to bez ohľadu na to, či sa prideliuje jednotlivému členovi alebo rodine člena družstva. ŠTEFANOVIČ, M. a kol.: c. d., s. 163.
 - 5 Zaviedli a rozšírili sa napr. sorty semillon, sauvignon, tramín červený, biely, šedý, modrý, sorta André. Na starých viniciach dožíval predtým značne rozšírený rizling vlašský, veltlín zelený, frankovka.
 - 6 V Prochoti dostali v roku 1981 družstevníci za 1 metrický cent sena 60 Kčs.
 - 7 Podľa úpravy Federálneho ministerstva poľnohospodárstva a výživy z decembra 1973 môžu JRD odpredať svojim členom alebo pracovníkom poľnohospodárske produkty z vlastnej výroby, a to obilniny v priemernom množstve 8 metrických centov na osobu, najviac však 21 metrických centov pre viacčlennú rodinu. Členovia družstva si môžu zakúpiť z JRD aj vykrmenú ošípanú, ale stanovené množstvo obilnín sa im znižuje o 6 metrických centov. V úprave sa uvádzajú nákupné produkty a ich ceny. Pozri Úprava o usmerňovaní vývoja odmien za prácu a poskytovanie poľnohospodárskych výrobkov v JRD. Brožúra 1974, s. 13, § 25—39.

ПРИУСАДЕБНОЕ ХОЗЯЙСТВО И ЕГО МЕСТО В СЕМЕЙНОМ И ЛОКАЛЬНОМ СООБЩЕСТВЕ (По поводу вымирания одной из форм мелкого хозяйства в сельском хозяйстве)

Резюме

Социалистическая коллективизация создала в нашей провинции новую социальную ситуацию. Традиционная крестьянская деревня переменилась в крупнопромышленный центр с высоким жизненным уровнем. Несмотря на это, на платформе социалистических производственных отношений до сих пор доживают пережитки с далекого прошлого. В экономической области их представляют приусадебные хозяйства, т. е. дополнительные, индивидуальные хозяйства членов кооператива, которые существуют на почве, которую кооператив выделил на временное пользование своим членам. Поскольку оно сохраняет местные обычаи мелкокрестьянского хозяйствования и создает микробазу для кооперации членов семьи как

основной производственной единицы, то таким образом оно становится этнографической проблемой.

Положение и влияние приусадебных участков на жизнь семьи автор исследовал в шести ареалах, которые до социалистической коллективизации выделялись различной производственной направленностью. Среди них были представлены населенные пункты с развитым животноводством, населенные пункты с главной специализацией в выращивании зерновых, ареалы промышленно-рабоче-крестьянского типа и наконец ареалы специализированные на выращивание овощей и винограда. Упомянутые производственные различия ареалов существующие до социалистичес-

кого периода оказали влияние на характер приусадебных хозяйств, а также оказали влияние на размещение и разновидность выделенных участков, далее, на содержание продукции и возникновение технико-организационных особенностей.

В целом, для приусадебных хозяйств с земельного фонда кооперативов выделялись разбросанные участки, которые были непригодны для механической обработки. С самого начала на них мелкое производство ориентировалось на выращивание таких сельскохозяйственных культур, которые можно было выгодно продать на рынке и для разведения домашних животных. При выращивании сельскохозяйственных культур хозяева придерживались той специализации, которая была принята в данном ареале. Разведение домашних животных вначале сосредоточилось на разведение коров и овец, ради молочной продукции, шерсти и запасов навоза. В настоящее время преобладающим является разведение поросят — одного для собственного пользования, а остальных для продажи. До сих пор распространено разведение домашней птицы, кроликов, и в ареалах с распространенной плодово-пчелиной традицией также и разведение пчел.

Технико-организационная сторона приусадебного хозяйства выделяется особенностями, которые вытекают из переплетения как традиционных, так и элементов современного промышленного производства. Наряду с ручным трудом стали использоваться на малых приусадебных участках и механизмы, которые предоставляют своим членам кооперативные хозяйства. Подготовка почвы обычно обеспечивается кооперативными тракторами с прицепным оборудованием, однако в горных условиях до сих пор пахут железным плугом, волочится терновой волокушей и траву жнут серпом. Транспортная проблема решается малыми транспортными механизмами, изготовленными любительски из частей списан-

ных машин. Уход за скотом и домашними животными ничем не отличается от традиционной мелкокредиторской практики.

Приусадебное хозяйство уже со времени своего возникновения позволяло осуществлять индивидуальные экономические намерения крестьянской семьи. В начальной стадии оно соединяло воедино ее интересы во всех возрастных слоях. Главная доля труда ложилась на плечи среднего поколения родителей. Взрослые дети при своей работе связанной с ежедневным возвращением домой, работу связанную с приусадебным хозяйством выполняют вечером и в выходные дни. Выполнение этих работ означало не только значительную физическую нагрузку на молодых людей, но и ограничение их новых интересов приобретенных при некрестьянской занятости. В стадии роста экономического процветания отдельных кооперативов снижалась потребность в дополнительном снабжении собственными продуктами, таким образом менялся смысл и роль приусадебных участков. Самые старые члены семьи, которых коллективизация захватила в возрасте пониженной способности к адаптации, до сих пор сохраняли убеждение о выгоде собственного хозяйства. Поколение родителей при занятости на месте работы участвует в работах на приусадебных участках только в свободное время и то в интересах главным образом своих детей, которым в своем большинстве отдаются результаты своего труда на приусадебном участке. За лишнюю нагрузку приусадебное хозяйство рассматривают дети живущие с родителями с общим домашним хозяйством. Они видят в нем лишнюю нагрузку, которая тормозит осуществление их собственных представлений об образе жизни. В результате влияния этих различных точек зрения ускоряется закономерное отмирание приусадебного хозяйства, а сфера интересов людей перемещается на огороды при домах и на садоводческо-огороднические колонии.

DIE HOFFELDWIRTSCHAFT UND IHR PLATZ IN DER FAMILIEN- UND LOKALGEMEINSCHAFT

(Randbemerkung zum Verschwinden einer Form der landwirtschaftlichen Kleinproduktion)

Zusammenfassung

Die sozialistische Kollektivierung der Landwirtschaft schuf unter der slowakischen Landbevölkerung eine neue soziale Situation. Das traditionelle Bauerndorf verwandelte sich in ein Zentrum der Agrargroßproduktion, seine Bewohner erlangten einen hohen Lebensstandard. Trotzdem klingen auf der Ebene der sozialistischen Produktionsbeziehungen bis heute noch Überlebenssel aus der fernen Vergangenheit aus. Im ökonomischen Bereich repräsentiert diese Überlebenssel die Hoffeldwirtschaft, also das individuelle Wirtschaften der Genossenschaftsbauern auf dem Boden, den die landwirtschaftliche Produktionsgenossenschaft ihren Mitgliedern zu diesem Zweck auf eine gewisse Zeit abgetreten hat. Da dieses Wirtschaften die lokalen Bräuche der Kleinbauernwirtschaft bewahrt und eine Mikrobasis für die Kooperation der Familienangehörigen als einer grundlegenden Produktionseinheit darstellt, wird die Hoffeldwirtschaft zu einem ethnographischen Problem.

Den derzeitigen Status und den Einfluß der Hoffeldwirtschaft untersuchte die Autorin in sechs Lokalitäten, die sich vor dem Beginn der sozialistischen Kollektivierung durch eine unterschiedliche Orientierung ihrer Produktion auszeichneten. Unter ihnen waren Gemeinden mit einer entwickelten Weidewirtschaft und Viehhaltung vertreten, Gemeinden mit einer typischen Tieflandwirtschaft, deren Schwerpunkt der Getreidebau bildete, eine Lokalität vom Typus der stadtnahen Bauern-Arbeitergemeinden und schließlich Ortschaften, die sich auf den Anbau von Gemüse und Weinreben spezialisierten. Diese Unterschiede in der Orientierung der Agrarproduktion aus der Zeit vor der sozialistischen Kollektivierung beeinflussten auch den Charakter der späteren Hoffeldwirtschaft. Sie spielten bei der Lokalisierung und der Auswahl der zugeteilten Grundstücke eine Rolle, bestimmten die Art der Produktion und

trugen auch zur Entstehung technisch-organisatorischer Besonderheiten bei.

Im allgemeinen wurden den Genossenschaftsbauern aus dem Bodenbesitz der LPG solche Grundstücke zur Hoffeldwirtschaft zugeteilt, die zur maschinellen Bearbeitung ungeeignet waren. Auf diesen Grundstücken orientierte sich die Kleinproduktion anfangs auf den Anbau lukrativer Feldfrüchte zum Verkauf und auf die Haltung von Haustieren. Beim Anbau von Feldfrüchten behielt die Hoffeldwirtschaft die ursprüngliche, in der betreffenden Lokalität übliche Orientierung bei. Die Haltung von Haustieren konzentrierte sich anfangs auf die Haltung von Kühen und Schafen wegen ihrer Produktion von Milch und Wolle sowie zur Gewinnung von Stallung. Heute überwiegt die Haltung von Schweinen, eines für den eigenen Bedarf, ein zweites zum Verkaufen. Bis heute ist in Gemeinden mit einer Obstbau- und Imkertradition die Haltung von Geflügel und Kaninchen üblich.

Die technisch-organisatorische Seite der Hoffeldwirtschaft zeichnet sich durch Eigenarten aus, die eine Folge dessen sind, daß sich bei ihr Methoden der traditionellen Wirtschaft mit Elementen der modernen maschinellen Produktion vermischen. Neben den traditionellen manuellen Arbeitsverfahren begann man auf den kleinen Hoffeldern auch manche landwirtschaftliche Mechanismen zu verwenden, die die LPG ihren Mitgliedern auslieh. Die Bodenbestellung wird vorwiegend mit genossenschaftlichen Traktoren und den erforderlichen Anhängengeräten durchgeführt. In gebirgigen Gegenden wird aber bis heute noch mit dem eisernen Pflug geackert, mit der Dornschleppe geschleift und das Gras mit der Sense gemäht oder mit der Sichel geschnitten. Der Lasttransport wird mittels kleiner Transportmechanismen bewältigt, die Amateure aus Bestandteilen ausrangierter Maschinen basteln. Die War-

tung des Hausviehs und der Kleintiere unterscheidet sich in keiner Weise von der ehemaligen kleinlandwirtschaftlichen Praxis.

Die Hoffeldwirtschaft ermöglichte schon von ihrem Anfang an die Realisierung individueller ökonomischer Absichten der bäuerlichen Familie. Im Anfangsstadium entsprach sie den Interessen aller Familienangehörigen. Der Hauptarbeitsanteil ruhte auf den Schultern der mittleren Generation, auf den Eltern. Die herangewachsenen Kinder verrichteten die anfallenden Arbeiten neben ihrer Hauptbeschäftigung, meist in den Abendstunden, wenn sie täglich aus der Arbeit nachhause kamen, oder an arbeitsfreien Tagen. Dies bedeutete nicht nur eine erhebliche physische Belastung der jungen Menschen, sondern auch eine empfindliche Einschränkung ihrer neuen Interessen, die ihnen die nichtbäuerliche Beschäftigung ermöglichte. Mit der steigenden Prosperität der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften verminderte sich die Notwendigkeit die Versorgung der Familie mit eigenen Produkten zu ergänzen. Damit änderte sich auch der Sinn und die Aufgabe der Hoffeldwirtschaft. Die ältesten Glieder der Familie, die von

der Kollektivierung in einem höheren Alter, also mit einer verminderten Anpassungsfähigkeit betroffen worden waren, haben sich ihre Überzeugung von den Vorteilen eines eigenen wirtschaftlichen Hinterlandes bis heute bewahrt. Infolge der steigenden Beanspruchung der Eltern durch ihre Hauptbeschäftigung beteiligt sich die mittlere Generation nur noch in ihrer Freizeit an der Arbeit auf den Hoffeldern. Dies tun sie hauptsächlich für ihre Kinder, denen sie die Ergebnisse der Hoffeldwirtschaft größtenteils überlassen. Die Kinder, die mit den Eltern in einem gemeinsamen Haushalt leben, halten die Hoffeldwirtschaft meist für eine überflüssige Belastung. Sie sehen in der Arbeit auf dem Hoffeld eine Last, die sie bei der Verwirklichung ihrer eigenen Vorstellungen von einer modernen Lebensweise behindert.

Unter dem Einfluß dieser unterschiedlichen Einstellung wird der Untergang der zeitweiligen Hoffeldwirtschaft unaufhaltbar. So wird diese Form der landwirtschaftlichen Kleinproduktion immer mehr zu einer Liebhaberei, die in den Hausgärten und Kleingärtnerkolonien ausgeübt wird.

Slovenský národopis

Časopis Národopisného ústavu Slovenskej
akadémie vied

Ročník 33, 1985, číslo 2—3

Vychádza štyri razy do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej
akadémie vied

Hlavná redaktorka
Čl. kor. SAV BOŽENA FILOVÁ

Výkonná redaktorka
PhDr. ZORA VANOVIČOVÁ

Typografia: *Eva Kovačevičová*

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc.,
PhDr. Soňa Burlasová, CSc., doc. PhDr.
Václav Frolec, CSc., PhDr. Viera Gašparí-
ková, CSc., doc. PhDr. Ľmília Horváthová,
CSc., PhDr. Soňa Kovačevičová, CSc.,
PhDr. Igor Krištek, CSc., PhDr. Milan Leš-
čák, CSc., doc. PhDr. Ján Michálek, CSc.,
PhDr. Ján Mjartan, DrSc., doc. PhDr. Šte-
fan Mruškovič, CSc., PhDr. Viera Nosá-
lová, CSc., prof. Antonín Robek, DrSc.,
PhDr. Viera Urbancová, CSc.

Redakcia: 813 64 Bratislava, Klemensova 19
Vytláčili Tlačiarne Slovenského národné-
ho povstania, n. p., Martin

Registr. zn. F 7091

Jednotlivé číslo Kčs 20,—; celoročné pred-
platné Kčs 80,—

Rozširuje, objednávky a predplatné prijí-
ma PNS — ÚED, Bratislava, ale aj každá
pošta a doručovateľ. Objednávky do za-
hraničia vybavuje PNS — Ústredná expe-
dičia a dovoz tlačne, Gottwaldovo nám. 6,
884 19 Bratislava.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej aka-
adémie vied, 1985

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Института этнографии Словацкой Ака-
демии Наук

Год издания 33, 1985, № 2—3

Издается четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии
Наук

Редакторы Д-р Божена Филова и Д-р Зора
Вановичова

Адрес редакции: 813 64 Братислава, Клемен-
сова 19

SLOVAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift des Ethnographischen Institutes
der Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Jahrgang 33, 1985, Nr. 2—3. Erscheint vier-
mal im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der
Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und
PhDr. Zora Vanovičová

Redaktion: 813 64 Bratislava, Klemenso-
va 19

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Ethnographic Institute of
the Slovak Academy of Sciences

Volume 33, 1985, No. 2—3

Published quarterly by VEDA, the Pub-
lishing House of the Slovak Academy of
Sciences

Managing Editors PhDr. Božena Filová
and PhDr. Zora Vanovičová

Editor: 813 64 Bratislava, Klemensova 19

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'Ethnographie de
l'Académie slovaque des sciences

Année 33, 1985, No. 2—3

Parait quatre fois par an, Editions de VE-
DA, maison d'édition de l'Académie slova-
que des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et
PhDr. Zora Vanovičová

Rédaction: 813 64 Bratislava, Klemensova
19

Distributed in the socialist countries by
SLOVART Ltd., Leningradská 11, Brati-
slava, Czechoslovakia, Distributed in West
Germany and West Berlin by KUBON
UND SAGNER, D-8000 München 34, Post-
fach 68, Bundesrepublik Deutschland. For
all other countries, distribution rights are
held by JOHN BENJAMINS, B. V., Peri-
odical Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA Am-
sterdam HOLLAND

49616

